

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-41>

УДК 116:378.048.2+374

Жукова Г.В.кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПОЗААКАДЕМІЧНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті обумовлюється вагома роль альтернативних видів освіти, як актуальних напрямів розвитку передачі знань сучасності. Залежність існування людини від сучасної освіти є осмисленим способом включення її у світ. Розкривається новий освітній феномен, який має можливість готувати підрастаюче покоління до ефективної діяльності та забезпечувати можливість вільного вибору професії у дорослому житті. Запити на навчання впродовж життя стають все більш актуальнішими і відображають не тільки необхідність, але й стабільність країни, оскільки освіта є основою соціального, професійного та соціального секторів. Становлення позаакадемічної освіти виступає як соціокультурний феномен, що відображає зростаючу потребу в отриманні різноманітних освітніх послуг.

Ключові слова: освітні програми, позаакадемічна освіта, людина, академічні знання.

Zhukova Galina

National Pedagogical Dragomanov University

NON-ACADEMIC EDUCATION AS AN IMPORTANT COMPOSITION OF EDUCATIONAL SYSTEM

Summary. The important role of alternative types of education, as the actual trends in the transfer of knowledge of the present is revealed in the article. The theoretical basis combines the fundamentality of the institute of education with the general principles of philosophical science. Dependence of the existence of man on modern education is a meaningful way to include it in the world. Non-academic education is a new educational phenomenon that can prepare the younger generation for effective work and provide the opportunity to freely choose a profession in an adult's life. Requests for lifelong learning are becoming more and more relevant and reflect not only the need but also the stability of the country, since education is the foundation of the professional and social sectors. The specialist can meet the fastest demands of the labor-market only when he is able to continuously study and optimally use the accumulated educational capital. In the education system there should be opportunities for unforeseen education, which should meet the latest needs of the economy. Life-long learning becomes a necessary and important element of modern educational systems, where non-academic education in most cases plays a role through self-education of citizens. The emergence of non-academic education serves as a socio-cultural phenomenon, reflecting the growing need for various educational services. This educational system has signs of organization, systematicity, and additionality in relation to existing knowledge acquired by a person outside the academic educational system.

Keywords: educational programs, non-academic education, person, academic knowledge.

Постановка проблеми. Філософські ідеї, які інтенсивно розвивалися протягом ХХ століття, позитивно вплинули на розвиток навчання і виховання. Навчання стало розглядатися не просто як передача і засвоєння того чи іншого різновиду культурного досвіду, а як спільна діяльність реальних або потенційних однодумців (викладачів і учнів), спрямована на максимального повний і глибокий пізнавальний, соціальний та особистісний розвиток кожного з учасників цієї діяльності. Освітні програми, які існують, можна поділити на ті, які ініціюються державою, відносяться до категорії формальної освіти і надають академічні знання, і ті, які реалізують запити і потреби учнів, які можна назвати позаакадемічними. Сутнісним спрямуванням є їх взаємодоповнення, що забезпечується специфікою організації життя людини, її моральністю, щоденним включенням в потоки комунікативних моделей та стереотипів [6, с. 321–329]. Позаакадемічна освіта здійснюється на основі приватної або громадської ініціативи та є експериментальним полем для впровадження новітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загально визнаною необхідністю європейської

освіти є відкритість процесу отримання знань, знаходження сенсу освіти протягом життя, що у Європейському Союзі розглядається як один з головних елементів соціальної моделі людини. Міжнародна комісія ЮНЕСКО по освіті сформулювала такі напрями освіти ХХІ століття: вміти пізнавати і вчитися у будь-якому віці; вміти працювати та творити; навчитися жити разом; вміти жити, вміти творити [7]. Л. Сігаєва вважає метою освіти дорослих не тільки забезпечення оптимізації професійної мобільності, але й надання людині можливості бути самою собою [5]; Л. Корчагіна обґрунтовує навчання впродовж життя як створення всіх необхідних умов для отримання необхідної людині, суспільству і державі освіти [3]; вчені Дж. Семейна, Р. Велденб, Х. Хейкеб, С. Влейтенб та Х. Бошусенз наголошують на тому, що навчання впродовж життя є поєднанням людиною вроджених здібностей та знань. Вони доводять, що позаакадемічна освіта нагороджує своїх учнів кращим відповідним знанням, вони більш вмотивовані знайти роботу по спеціальності [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Упродовж усієї історії

проблема «людина – світ – освіта» завжди була предметом роздумів філософів. Освіта є особливим соціальним інститутом, який існував не завжди. Його не було в примітивному, первісному суспільстві, де оволодіння практичними навичками і знаннями новими поколіннями було безпосередньо вплетене в соціальний і виробничий процеси і зовсім були відсутні школи, вчителі та ін. Наразі відбувається зміна традиційних засобів навчання, яка призводить до трансформації взаємовідносин у освітньому середовищі на принципах суб'єктності, що обумовлює кардинальні зміни у світоглядних орієнтаціях, цінностях і психології людей.

Формулювання цілей статті. Виклики суспільства, спричинені економічним зростанням щодо розвитку освіти, пов'язані зі зміною її статусу в системі активної життєдіяльності особистості та потребують невідкладних відповідей. Мова йде про нове бачення суспільної ролі освіти, її змісту, технологій здійснення, поглядів на шляхи подальшого розвитку. Отже, метою нашого дослідження є обумовлення вагомості ролі позаакадемічної освіти як актуального виду освіти.

Виклад основного матеріалу. Підвалини позаакадемічної освіти на теренах України були закладені на початку 1970-х років, в той момент, коли почалася криза ХХ ст., яка швидко мчала по шляху технічного прогресу. В той час збільшувалася історична пам'ять національної самобутності різних народів, вираженої в їх культурному надбанні і ціннісних орієнтаціях. На цьому тлі перед освітою стояла мета збереження єдності культурного простору держави шляхом наступності освітніх сенсів буття народу, виражених в його духовних перевагах. Завдання освіти при такій поставленій меті формулювалося як патріотичне і моральне виховання, звернене до ідеальних установок народу. У такому контексті з'явилася позаакадемічна освіта як цілісний культурно-цивілізаційний процес, що був прихований в архетипах народного світогляду. Йдеться про необхідність повернення, відбору і вибудовуванні змісту навчання, тобто концентрація предметів освіти навколо вимог ринку праці.

З середини 90-х років ХХ століття відповідно державних постанов у загальноосвітніх закладах, окрім освітніх, з'явилися соціально-педагогічні та реабілітаційні функції. Ця система і наразі не є повністю адаптованою для осіб із особливими потребами, починаючи із незручності побудови навчальних закладів до відсутності програм для спільного навчання однолітків, нехватки фахівців, недостатності шкільного персоналу. Також потребують суттєвого оновлення форми, методи і зміст введення інноваційних педагогічних підходів і технологій, виведення на новий більш досконалий рівень психологічного супроводу навчального процесу, забезпечення готовності прийняти в колектив дитини з особливими потребами [2]. Вважається, що можна так організувати навчальний процес і підготувати вчителя, що він зможе ефективно працювати з будь-яким дитячим колективом. Але є й такі проблеми, як труднощі взаємодії освіти і охорони здоров'я, соціального захисту і недостатньої матеріально-технічної бази загальноосвітніх установ для роботи з дітьми з особливими потребами, дефі-

цит методичної бази інклюзивної освіти, недостатність досвіду спільного навчання дітей та ін. Найявність подібних проблем може призвести до дискредитації самої ідеї інклюзії.

Різноманіття феноменів освіти на межі ХХ – ХХІ століть виявилося залежним від розбіжностей між минулим і сьогоденням, яке стало своєрідним технологічним елементом підготовки людей до життя. Ця ситуація ставить під питання змістовний аспект поняття освіти, виявляє необхідність осмислення нової парадигми та обумовлює зацікавленість і значення формування взаємодії між академічними і неакадемічними напрямками. Акцентування уваги на перевагах обох сторін освіти є основоположним принципом та дієвим механізмом формування модернізаційних змін у освіті.

Кабінет Міністрів України в 2003 році затвердив Постанову «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки», виводячи цим на більш високий рівень позаакадемічну освіту. Метою цього документу стало розширення системи освіти і забезпечення навчання протягом життя на основі новітніх інформаційних та комунікативних технологій. Задля збереження інтелектуального капіталу і виходу на шлях інноваційного розвитку держава здійснила нормативно-правове і науково-методичне регулювання позаакадемічної освіти [4].

Специфіка формальної освіти полягає в довготривалості її цілей, наявності документа про отримання освіти, здійсненні зовнішнього контролю якості освіти, ресурсовитратності, стандартизації, структурованості, академічності її змісту. Неформальна освіта з позиції значущих характеристик безумовно демократичніша: короткочасність цілей, у більшості випадків відсутність сертифіката після проходження навчання, здійснення тільки внутрішнього контролю, індивідуалізація, практикоорієнтація змісту [8].

ХХІ століття спеціальна комісія ЮНЕСКО оголосила століттям освіти, оскільки потрібно усвідомити та розробити загальні і глибокі зміни у світовому розвитку освіти. Ця комісія зробила спробу вловити виклик часу і вказати правильний напрям для активності людської цивілізації. Йдеться про висунення форм освіти до утворення на передові рубежі. Позаакадемічна освіта висуває свою мету освіти – створити основи ноосферної освіти, сформувати у його учасників планетарний світогляд. Дана мета розкривається в структурі формування в учасників освітнього процесу професійно-творчого ставлення до дійсності, яке включає в себе активну свідомість, однією з складових якої є розвинена суспільна природа особистості. Такій меті повинні відповідати завдання, що розвивають цілісне мислення, моральну відповідальність один за одного, підтримка природи з боку педагогів і проектна творчість.

Дозволивши собі вибудувати модель ідеальної освіти, потрібно наголосити на необхідності створення у здобувачів позаакадемічної освіти цілісної картини світу та виявлення універсальних підходів до знань. Багато спеціальностей відразу ж позначають поле свого тяжіння до тієї чи іншої універсальності. Усвідомлення цього допоможе

нам зрозуміти істинну відмінність універсалізації знань від їх суми та інтеграції. Зробити це буде легше, якщо знати принцип їх духовної ієрархії. Головний принцип полягає в тому, що предмети не можуть існувати не в освітньому полі, викликавши в учнів тільки ілюзію освіти. Це може забезпечити духовну обмеженість, неможливість орієнтуватися в вузлових наукових і моральних проблемах того чи іншого суспільства. У освітньо-культурному контексті необхідно вивчати не тільки вузько спеціалізовані дисципліни, а й філософські та природні предмети. Необхідно навчити студентів методології створення метафілософії в різних ланках освітнього процесу. Дуже важлива нова парадигма мислення, сформована у студента, коли поряд з методологією аналізу протиріч детально розробляється методологія діалогу і синтезу.

Всесвітнє інформаційне середовище впроваджує в навчальний процес України нові тенденції, випереджаючи рекомендації та гуманізованість буття. У освітньому просторі з'являються інформаційні товари, в арсеналі яких робота з готовими формами. У зв'язку з цим у академічній системі уявленнь про освіту стався розподіл, основу якого становить зв'язок між учнем і викладачем, усвідомлення диференціації на основі різних форм навчальних репрезентацій. Характерним явищем для ХХ та ХХІ століть стало різноманітність видів багатоваріантних освітніх форм. Звична статичність стрімко змінюється динамічністю, спрощуються техніки і технології освіти, відбувається відмова від протистояння академічного і позаакадемічного навчання. Починають порушуватися проблеми конкретних людей, активізуватися вивчення особистості з її характерними вміннями, здібностями і задатками.

Позаакадемічна освіта виникла всупереч вказівок держави і з самого початку існує на комерційній основі. Ми не знаємо, наскільки академічний вуз готовий сьогодні до зміни, але саме атмосфера позаакадемічної освіти є відображен-

ням гуманізації підготовки професіоналів. Якщо до цих пір заклад вищої освіти готував професіонала з тим, щоб він міг працювати у своїй сфері, то на сьогодні цього недостатньо – він має вміти пристосовуватись до середовища, що змінюється і бачити на крок вперед [1]. Стандарти освіти неминуче переходять в стандартизацію особистості, якщо вона не відчуває змін у суспільно-економічному середовищі країни та не має творчої природи. Шляхетність особистості, яку виносить випускник із університету ще не все для нової стратегії освіти. Що ж потрібно зробити, щоб вискочити з цього зачарованого кола. Вуз повинен поставити перед собою завдання більш високого класу і почати формування спеціаліста творчого масштабу, здатного займатися творчістю засобами свого предмета. В історії освіти не раз спливали на поверхню думки суспільної зміни освітньої свідомості, але вони автоматично переходили в розряд незабагненого – не тому, що страждали випередженням соціального замовлення, а тому що в соціумі паралельно не створювали освітні структури абсолютно нового типу, які спеціально націлені на появу творчої індивідуальності.

Висновки. Позаакадемічна освіта розвиває свою основу як феномен на засадах інноваційності та технологічності, від якого відштовхуються фактори, що сприяють її розвитку. Такою основою є традиційна освіта, в якій зберігаються і актуалізуються отриманий людством досвід і педагогічна спадщина. Академічна освіта, як фактор, що постійно розвивається, взаємодіє з інноваціями, забезпечуючи при цьому стійкість освіти. Відданість традиціям в освіті спричинила за собою формування академізму, але на тлі змін у суспільстві зміцнює свої позиції позаакадемічна освіта. Сучасний стан системи освіти України потверджує нагальну потребу перебудови концепцій освіти, обумовлених потребою суспільства модернізувати традиційну систему освіти, забезпечивши ефективну професійну підготовку студентів як конкурентоспроможних на сучасному ринку праці фахівців.

Список літератури:

1. Воронкова В.Г., Кивлюк О.П. Формування нової концепції інноваційної освіти в умовах глобалізації. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць. Вид-во «Гілея». Випуск 2, частина II. 2017. С. 65–78.
2. Корнієнко С. Інклюзивна освіта як пріоритетний напрям державної політики України у сфері освіти дітей з інвалідністю. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. № 2. С. 226–231.
3. Корчагіна Л. М. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрямок модернізації управління освітою в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3(22) С. 326–332.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2003 року № 1494 «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 рр.». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1494-2003-п>.
5. Сігаєва Л. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні. *Вісник Житомирського державного університету. Випуск 59. Педагогічні науки*. 2011. С. 38–42.
6. Філософія освіти : Навчальний посібник. За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2009. 329 с.
7. European Commission. Growth, Employment and Competitiveness in a Knowledge Society – the European Case. 2012. Identities: Unfinished Business Directorate-General for Research and Innovation Socio-economic Sciences and Humanities.
8. Non-formal education. Encyclopedia of non-formal education. 1996. URL: <http://www.infed.org/biblio/b-nonfor.htm>
9. Semeijna J., Veldenb R., Heijkeb H., Vleutenb C., Boshuizenc H. Competence indicators in academic education and early labour market success of graduates in health sciences. *Journal of Education and Work*. 2006. Vol. 19. No. 4. P. 383–413.

References:

1. Voronkova V.H., Kyvliuk O.P. (2017). Formuvannia novoi kontseptsii innovatsiinoi osvity v umovakh hlobalizatsii [Formation of a new concept of innovative education in a globalizing environment]. *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats. Vyd-vo «Hileia»*. Vypusk 2, chastyna II, 65–78.

2. Korniienko S. (2012). Inkluzivna osvita yak prioritytni napriam derzhavnoi polityky Ukrainy u sferi osvity ditei z invalidnistiu. Inclusive Education as a Priority [Direction of the state policy of Ukraine in the education of children with disabilities]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia*, no 2, pp. 226–231.
3. Korchagina L.M. (2015). Navchannia vprodovzh zhyttia yak prioritytni napriamok modernizatsii upravlinnia osvitoiu v Ukraini [Life-long learning as a priority trend in the modernization of education management in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Issue 3 (22), pp. 326–332.
4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 veresnia 2003 roku № 1494 "Pro zatverdzhennia Prohramy rozvytku systemy dystantsiinoho navchannia na 2004-2006 roky". (2003). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 23, 2003 No. 1494 "On Approval of the Program for the Development of the Distance Education System for 2004-2006"]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1494-2003-p>.
5. Sigaeva L. (2011). Kharakterystyka struktury osvity doroslykh v suchasni Ukraini [Characteristics of the structure of adult education in modern Ukraine]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Pedagogichni nauky*. Vypusk 59. P. 38–42.
6. *Filosofia osvity : Navchalnyi posibnyk* (2009). [Philosophy of Education: Textbook]. Za zah. red. V. Andrushchenka, I. Peredborskoï. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 329 p.
7. European Commission (2012). Growth, Employment and Competitiveness in a Knowledge Society – the European Case. Identities: Unfinished Business Directorate-General for Research and Innovation Socio-economic Sciences and Humanities.
8. Non-formal education (1996). Encyclopedia of non-formal education. Retrieved: <http://www.infed.org/biblio/b-nonfor.htm>.
9. Semeijna J., Veldenb R., Heijkeb H., Vleutenb C., Boshuizenc H. (2006). Competence indicators in academic education and early labour market success of graduates in health sciences. *Journal of Education and Work*. Vol. 19. No. 4. P. 383–413.